

szabad divatos jelszavak játékának kitenni. Mi várhatjuk a vezért, de ettől függetlenül is meg kell oldanunk a vezetők nevelésének kérdését. Most jól tudjuk, hogy fontos a tömegek nevelése, de még fontosabb az elit-nevelés. Amint Mussolini különös nagy gonddal neveli az ifjúságot a fasiszta szellem és impérium elsajátítására és amint a Hitler-Jugend óriási fanatizmussal készül a Führer szellemében újjáépíteni Németországot, úgy kell nekünk is Krisztus országa számára meggyőződéses és tettekre kész elit-gárdát képezni." A kétezeréves kereszténység ime így tanul a politikai újszülöttektől. Az elaggott vének így lesznek újból gyermekek.

ISMÉT AZ ERDÉLYISÉG. A *Magyar Szemle* Bethlen-száma, amely a volt magyar miniszterelnök erdélyi kapcsolatait nagy súllyal igyekezett kidomborítani, külön tanulmányban foglalkozik az erdélyi irodalommal. „Erdélyi magyar irodalomról... mint önálló szellemi organizmusról nem lehet szó. Az erdélyi magyar irodalom története alig lehet egyéb — írja — mint az erdélyi származású írók seregszemléje, vagy az Erdélyben megjelent könyvek kronológikus méltatása." Ez a hivatalos magyar fórumról érkező vélemény nyilván ismét felkavarja ezt a sokat firtatott problémát, amely már-már úgy tűnt, hogy az erdélyi íróknak sikerült elhíttetniük Magyarországon mindenkivel, hogy önálló irodalmat irnak. Most tehát újra megindulhat a harc a transzylvanizmusért. A magyar polgári irodalom belső ellentmondásaiból születik ez az összeütközés, amelynek bizony osztályjellege sokkal kirívóbb, mint erdélyisége.

NAGY LAJOS UTIJEJYZETEI

Régi, és talán rossz szokásom, hogy mielőtt belefogok egy könyvbe, megnézem, ki is az, aki írta. Még az előszót is elolvasom. Ezt kellene tennem Nagy Lajos oroszországi utinaplójával is, amelyet folytatásokban közöl vitéz Bajcsi-Zsilinszky Endre hetilapja, a „Szabadság”. Az utinaplónak azonban nincs előszava, viszont a szerző már az első cikk elején — akarva, nemakarva — sok mindent elmond önmagáról és így előzetesen mégis megnézhetjük, ki is az, aki utazott „Tízezer kilométert Szovjetország földjén”. Így pl. bemutatkozik még az orosz határ előtt: „Az étkezőkocsiban feketét rendelek, a fekete nem izlik. Tekintem a panaszszekrényre esik. Az az ötletem támad, hogy ráírom a számolécédulára: a fekete rossz, — és a cédulát bedobom a szekrénybe. De rögtön arra gondolok, hogy én ugyan nem sokat fogok szaladgálni ezen a vonalon, az pedig nem érdekem, hogy mások, akik ezt az étkezőkocsit használják, jó feketét kapjanak. Sőt, — gondolom — igrák csak ezt a rosszat!”

Bizonyára megtörtént már jó egynéhányunkkal, hogy nem tettünk panaszt a rossz feketekává miatt. Talán azt gondoltuk, hogy egy rossz feketekává olyan jelentéktelen valami ebben a mai rossz életünkben, hogy nem érdemes miatta kicsavarni a töltőtollat, meg hogy a panasz ugyssem fog használni: szóval pesszimisták voltunk. Vagy talán éppen ellenkezőleg, nem tettünk panaszt, mert optimisták voltunk és azt gondoltuk, hogy a kávé az év 365 napjának talán éppen csak a mai napján volt rossz, nem volna tehát méltányos, hogy a szakács ezért az egy hibájáért orrot kapjon. Szóval mindenki reagál a temperamentuma szerint. Nagy Lajos „temperamentuma” pedig ilyen: Nekem csak az az egy fontos, hogy én kapjak jó feketekávét, azért, hogy mások, előttem ismeretlen embertársak jó kávét kapjanak, én bizony nem mozgatom meg a kisujjamat se! Sőt, igrák csak ezt a rosszat!

Lám, hogy kibujik az utazónak ebből a pár mondatából az ember, az önző, embertársaiért áldozatokra nem hajlandó, az aszociális, sőt antiszociális ember. Nincsen-e benne ebben a pár szóban — egy feketényi aprópénzre váltva — a kapitalizmus mai korszakára különösen jellemző gondolat: *Utánam az özönvíz!* Ennek az indokolásnak, ennek a csésze feketének minden csöppjében benne van a Nagy Lajos lelki tengerének minden sós és keserű, minden antiszociális ize.

Ugyanehhez a lelki beállítottsághoz tartozik, amikor pár sorral alább így folytatja az önjellemzést Nagy Lajos: „Mindenesetre jobb lenne, mondjuk 1910-ben, utlevél és más iratok nélkül, párezer koronával a zsebben, földkörüli utat tenni. Persze, akkor sem a cári Oroszországon keresztül.“

Íme, az utazó, akit nem lelkesít útjának célja, nem sarkalja a kíváncsiság, a tudnivágyás, hogy új, még nem látott, sőt még eddig nem is volt dolgokat tapasztaljon, hanem őszintén bevallja, hogy jobb szeretne kéjutazni, párezer pengővel a mellényzsebben, valami jóvágású, kényelmes („mondjuk, 1910-ben“) polgári országban, semmint Oroszországban. („Akkor sem...“) mondja Nagy Lajos, amiből következik, hogy most *sem*, mert ellenkező esetben az írásművész azt írta volna: akkor *nem*, amiből következne, hogy most *igen*). De mivelhogy az a pár ezer pengő nincsen és rubelből van a világ kapujának a kilincse, hát egy fene, semhogy itthon kelljen kuksolni, elmegy az utazó még Oroszországba is!

Ezek az önvallomások teszik, hogy ez a cikk már az elején nagy leleplezés számba megy, nem ugyan Oroszországról, hanem egyelőre az írójáról.

No, de mindez még Oroszország előtt történt, nézzük meg, mi lesz *ennek a Nagy Lajosnak* az első benyomása Szovjetföldön, mindjárt a határállomáson, Nyegorelojén. — „Leszálok, cipelem a két kofferemet. Munkaruhás emberek nyomulnak felém, kinálkoznak, hogy majd ők viszik a terhet. Zavar önt el. Gyermekesen naiv vagyok, elképzelhetetlennek tartom, hogy itt, Szovjetoroszországban, a proletárdiktatura földjén, hordár vigye a csomagjaimat s én zsebtett kézzel sétáljak utána. Annál is inkább, mert a kofferjeim nehezek. Viszem a kofferjeimet s a hordárok mintha csalódottan húzódnának odább. De hát hiába, én otthon is szégyelem magam, amikor a lábamat az uccai cipőtisztító elé tartom. Ilyenkor fölnézek az égre, nehogy tekintetem a járókelőkével találkozzék.“

Az utolsó két mondat nagyon érdekes. Mert miért is szégyeli magát Nagy Lajos a cipőtisztító előtt? Az ember általában akkor szégyeli magát, amikor olyasmit cselekszik, amit nem tud a saját maga számára megszerkesztett, mérvadó erkölcsi parancsokkal, a lelkiismeretével összeegyeztetni. Miféle erkölcsi parancs tilthatja Nagy Lajosnak az uccai cipőtisztítást? Talán azt szégyeli, hogy nyilvánosság előtt végeztet tisztálkodási műveletet? Aligha, mert bizonyára nem szégyeli magát, ha a kávéházi ruhatárban lekefélik a kabátját és bizonyára nem néz föl az égre, ha belép abba a kis zöld házikóba. A nyilvánosság tehát nem lehet a szégyenkezés oka, de meg nem is érteném, hogy kerül akkor a cipőtisztító egy gondolatmenetbe a szovjethordárokkal.

Vagy azt szégyeli, hogy kénytelen elfogadni embertársától *személyes kiszolgálást*? De vajjon szégyel-e más kiszolgálást is, ha pl. a pincér személyesen hozza a kávéját. Alig hiszem; egész életünk abból áll, hogy személyes szolgálatokat tesszünk egymásnak, csak éppen legtöbbszörre nem látjuk azokat, akiknek a munkája nélkül élni sem lehet. Vajjon szégyeli-e magát Nagy Lajos a csatornatisztító munkája miatt is,

aki végeredményben — ha nem is látja — de eltakarítja az ő emésztésének végső termékeit is.

Amennyiben ki tudom hámozni Nagy Lajos szégyenkezésének motívumait, azt hiszem, itt jutottunk el a magyarázathoz, a csatornatisztító munkásnál. Nagy Lajos átvitt értelemben szégyeli magát, a társadalom helyett, amelyik ilyen *csunya* munkákra kényszerít embereket. Ugy lát-szik, ő a munkát két csoportba osztályozza, van olyan, amelyik rendes, szép munka (nemesít — mondják), és van olyan, amelyik emberhez nem méltó, amelyik lealjasít és az embernek szégyelnie kell magát, ha embertársával mégis végezteti. Ilyen munka pl. a cipőpucolás és (most már kezdem érteni az összefüggést) a koffercipelés. Nagy Lajos tehát nem társadalmi hasznossága, szükségessége szerint különbözteti és ítéli meg a munkát, hanem valósággal úgy, mint az aranyeres gróf, aki tiltakozott az ellen, hogy az orvost bevegék a kaszinóba, mert csak nem foghatok kezét olyasvalakivel, — mondotta — aki öt forintért bedugja az újját a s.....! Nagy Lajos megkülönböztetése ugyanebből a lelki forrásból fakad, csak éppen egy nemzedékkel és egy társadalmi osztállyal szelidebbre transzponálva. Ő már kezét fog a cipőtisztítóval, csak éppen szégyeli magát.

Azt hiszem, ezekkel a sorokkal az író most már egészen bemutatkozott. Ahogy önmagát festi: önző (pardon — egocentrikus) kispolgár, hiábavaló vágyakozással a polgári világ polgári jóléte után és teljes tudatlansággal mindennemű szociális tudományok irányában.

Érdekelhet-e még ezek után bennünket, mit fog irni ez az utazó Oroszországról, jót-e vagy rosszat? A magam részéről ezt az utleírást nem fogom végigolvasni. Mert irhat valaki mellette vagy ellene, ha meg van a kellő tudása és lelki beállítottsága azoknak a problémáknak az irányában, amelyeket Oroszország felad a gondolkozóknak — az írás érdekes lesz. De Nagy Lajosból mindez hiányzik. Ő csak egyet ismer, a polgári osztályt, ismeri minden fonákságával, minden ellenmondásával együtt. Ha szatirájának éles nyíljaival ezt veszi célba, élvezet olvasni, hogy talál bele a feketébe. De Oroszországot — azt nem fogja eltalálni.

Nem is irok tovább az utinaplóról, sőt magamra kell vetnem, hogy ennyit is elolvastam belőle. Mert utólag felfedeztem, hogy mégis van valami előszóféle, amit először kellett volna elolvasni a „Szabadság“ előző számában, valami beharangozó, ahol Nagy Lajos a következőket mondja: „Semmit nem akarok megmagyarázni, én magam is úgy állok a tárgy előtt, mint a bizalmatlan kispolgár, aki az állatkertben megállt a zsiráf előtt, végignézte és így szólt: „Engem akarnak becsapni? Ilyen állat nincs is!“

A nyíl megint célbatalált, ezuttal azonban Nagy Lajos önmagát találta el. Mert az a kispolgár, aki elmegy nem is az állatkertbe, de mindjárt Afrikába és bár soha nem is hallott a zsiráfról, le akarja irni Afrikát — ez a kispolgár maga Nagy Lajos. Elmegy Oroszországba, naplót ír nekünk 10.000 kilométeres útjáról, meg akar bennünket tanítani Oroszországra és ott mindjárt az első intrádára, a megfelelő pozitív tudás híján megbámulja és megmagyarázza (mert hiába védekezik már előre, igenis magyarázza) — a szovjethordárt.

Bocsássa meg Nagy Lajos, ha utleírását nem olvastam tovább. Az élet oly rövid és ha már valamit olvasni akarok Oroszországról, inkább majd olyasvalakinek az írását veszem elő, aki legalább is hallott már harangozni — a zsiráfról.